

PREGLEDNI RAD

DOI: 10.5937/reci2215124T

UDC: 821.133.1.09 Sioran E.

27-874

Boban N. Trifunović*

Univerzitet u Beogradu

Filološki fakultet

***PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME:
UTICAJ GNOSTIČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA***

Sažetak: U ovom radu pokušaćemo da razotkrijemo da li su, i na koji način, određena gnostička učenja uticala na antinatalističu misao Emila Siorana. S tim u vezi, poredićemo gnostičke koncepcije, mahom one koje se daju zateći ili dedukovati iz nekolicine apokrifnih hrišćanskih tekstova, ali i iz drugih, prvenstveno istorijskih, izvora, koji su po mnogo čemu prihvaćeni konvencijom i predstavljeni naučnoj javnosti kao gnostičke. Cilj ovog rada je da podstaknemo proučavanje kako gnostičkog uticaja na antinatalističku misao uopšte tako i uticaja gnostika na život i delo Emila Siorana, čije je stvaralaštvo, bar u srpskoj naučnoj sredini, dosad sve samo ne u velikoj meri pažljivo proučavano.

Key words: Emil Sioran, filozofija, teologija, hrišćanstvo, gnosticizam, antinatalizam.

* bob.trifunov@gmail.com

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOSTIČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

UVOD

Antinatalistička je misao o odustajanju od produženja života vrste, budući da se rađanju pripisuje negativna vrednost. Iako je popularnost antinatalizma poslednjih godina sve izraženija, za argumentima protiv produženja vrste posežu brojni environmentalisti, vegetarijanci, vegani, filozofi, antiidealistički književnici i drugi. Stoga se ne može sa sigurnošću tvrditi da je antinatalistička misao savremena, pa ni moderna.¹ Moglo bi se pretpostaviti da je njeno poreklo *antičko*, kao i da je ishod razmišljanja hrišćana, ali i hrišćanskih disidenata i gnostika, te da se u srednjem veku, u kojem je doživela preporod, može zateći u mislima bogumila i katara.²

Preporod je, takođe, doživela i u delima Emila Siorana [Emil Cioran, 1911-1995], koji je pojedine gnostičke ideje integrisao u svoj misaoni sistem.³ Možemo pretpostaviti da su te ideje proistekle kako iz primarnih tako i iz sekundarnih izvora na koje je ovaj čuveni mislilac nailazio, ali i kroz susrete sa gnostičkom tradicijom u rodnoj Rumuniji.

Sioran je pisao o zlokojnoj prirodi materije, te i o zlu inherentnom čoveku, kao i o potrebi da se porekne i prevaziđe istorija. Takođe je govorio o tegobnosti i užasu ovozemaljskog života, sa posebnim naglaskom na potrebi da se odustane od prokreacije i time prepreči put „užasu postojanja“. Gnostički upliv u njegovo delo najočigledniji je u delima na francuskom jeziku, počevši od *Kratkog pregleda raspadanja* (1949), preko *Pada u vreme* (1964), te *Zlog demijurga* (1969), do *Nezode biti rođen* iz 1973. godine.

¹ U savremene antinataliste mogu se svrstati, najpre, belgijski pisac, filozof i prvi proponent ovoga pravca u filozofiji, Teofil de Giro [Théophile de Giraud, 1968], argentinski filozof Húlio Kabarera [Julia Cabarera], južnoafrički filozof Dejvid Benatar [David Benatar, 1966], američki književnik Tomas Ligoti [Thomas Ligotti, 1953] te britanska književnica Sara Peri [Sarah Perry, 1979]. Kada je o njihovim pretečama reč, misao protiv stvaranja potomstva naročito su negovali Markiz de Sad [Donatien Alphonse François, Marquis de Sade, 1740-1814], Artur Šopenhauer [Arthur Schopenhauer, 1788-1860], a potom i filozof Piter Vezel Zapfe [Peter Wessel Zapffe, 1899-1990].

² U radu, pojmu *gnosticism* ćemo pristupiti kao da su, kad god ga pomenemo, prisutni znaci navoda. Na isti način ponećemo se i prema *gnosticima* i *gnostičkom*. Povod za to pružićemo u nastavku ovog rada.

³ Od radova koji se bave Sioranovim odnosom prema gnosticizmu, izdvojili bismo one koje su potpisali Marijus Dobre (Dobre, 2011), te profesor filozofije sa Nacionalnog fakulteta „Emanuel Gojdu“, iz Velikog Varadina, u Rumuniji, Čiprijan Sona (Sonea, 2018) i Glen M. Truhijo Junior (Trujillo, 2021). U svojim radovima, ovi autori su ukazali, svaki na svoj način, kako je, uslovno rečeno, gnostička misao uticala na Sioranovu misao i uobličila njegove poglede na pojedine filozofske probleme. Od radova koji se, pak, konkretno tiču uticaja gnostičke misli na Sioranovu antinatalističku misao, nismo u stanju da izdvojimo ijedan koji smatramo relevantnim.

Naravno, kako bismo ukazali na zastupljenost pojedinih gnostičkih ideja u Sioranovom stvaralaštvu, u prvom delu ovog istraživanja pružićemo kratak pregled koncepcija koje se pripisuju gnosticima, te zatiču u njihovim delima. Potom ćemo pokazati kako se tim idejama koristio Emil Sioran, što će nas, naposljetku, dovesti i do antinatalističkih fragmenata i načina na koji je ovaj filozof uobličio antinatalističku misao.

U svrhu pronicanja u uticaj određenih gnostičkih učenjâ na antinatalističku misao Emila Siorana, poredićemo gnostičke koncepcije, pretežno one koje se daju dedukovati iz brojnih apokrifnih tekstova i drugih izvora, a koje su pretežno prihvaćene konsenzusom i postulirane kao gnostičke. Cilj ovog rada biće da doprinese daljem razumevanju života i dela Emila Siorana, stvaraoca čiji je opus u srpskoj akademskoj sredini dosad sve samo ne opširno i pažljivo proučavan.

GNOSTIČKA UČENJA

Najpre ćemo se osloniti na jedan primer pisanja o gnosticima kao o defakto religijskom pokretu (ili pokretima) sa sistematizovanim učenjima. Reč je o primeru u kojem se termin „gnosticism“ koristi bez posebne pažnje, predostrožnosti ili pomnih istraživanja. Istoričar Miroslav Popović ističe da su gnostici polagali pravo na tajno ili povlašćeno znanje [*gnozis*]⁴, zbog čega su ovi učenjaci dobili naziv „znalci“ [*gnostikoi*], te da se gnostički način mišljenja temelji na opštoj helenističkoj ideji prema kojoj se spasenje postiže znanjem, pri čemu se ukazuje i na dualizam „Boga i sveta, koji je kraljevstvo đavola i nepopravljivo zao“ (Popović, 2011, str. 10).

Što se pravovernog hrišćanstva tiče, gnosticizam je neprijateljski pristupao istoriji, jer „svet je smatrao svetom iz kojeg je Bog odsutan“ (Popović, 2011, str. 10-11), te i nema ikoga ko bi se starao za budućnost posredstvom prošlosti. Samim tim, ni čovek, niti njegovo materijalno telo ili njegova materijalna baština u vidu potomstva, ne poznaju ni prošlost ni budućnost. Oni su po prirodi zli, jer su deo kraljevstva đavola. Dakle, posredi je pojam *gnosticisma*, onakav kakvim se smatrao u prvim vekovima nove ere, sazdan od ovih

⁴ Govoreći o gnosticima, Bart D. Erman navodi da oni: „znaju tajne koje mogu doneti spasenje. Za gnostike, osoba je spasena ne uz pomoć vere u Hrista ili zato što čini dobra dela. Umesto toga, osoba je spasena zato što zna istinu – istinu o svetu u kome živimo, o tome ko je istinski Bog, a naročito o tome ko smo zapravo mi sami“. Samim tim što su smatrali da polažu pravo na znanje o tome ko su oni sami, gnostici su isticali da je suština u „samospoznavanju“, odnosno onome što nas vodi da proniknemo u to „odakle potičemo, kako smo ovde dospeli i kako se možemo vratiti u svoj nebeski dom“, jer „ovaj materijalni svet nije naš dom“, već smo u njemu „zarobljeni, u ovim ljudskim telima i moramo naučiti kako da pobegnemo“ (Erman, 2006, str. 81-82).

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOСТИČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

postulata: (a) dualistička antropologija (čovjek je sazdan od materijalnog tela i nematerijalne duše), premda je u pojedinim tekstovima zastupljena i tripartitna antropologija (čovjek je sazdan od tela, duha i duše); (b) dualistička teologija (dobar i loš bog stoje iza sveta); (c) spasenje se postiže sticanjem znanja, a ne posedovanjem vere.⁵

Normativno hrišćanstvo omogućava gnosticizmu da postane razumljiva kategorija o kojoj se može pisati i polemisati u akademskim krugovima. Gnosticizam je *ad hoc* kategorija, kreirana „unutar hrišćanskih rasprava o pravoverju i jeresi. Kao rezultat javlja se veštački pojam, ustanovljen primenom elemenata heresiološkog razmatranja istorijskog materijala“ (King, 2006, str. 15). Isprva je gnosticizam bio ishod heresioloških rasprava, a *heres* se posmatrala kao proizvod razmatranja ranohrišćanskih polemičara koji se proširio i dalje od toga. Isto važi i za tekstove koji se smatraju apokrifnim.⁶ Iz tog razloga, nećemo o gnosticizmu, te i o apokrifnim tekstovima, pisati posežući za znacima navoda, već ćemo o njima razmišljati kao da su znaci prisutni. Razmišljati o gnosticizmu bez znaka navoda značilo bi da zapravo tvrdimo da je reč o *autentičnoj* religiji, religijskom pokretu ili sistematizovanom učenju, a ne o takozanom „kišobran-konceptu“, koji bi trebalo da doprinese proučavanju te pojave u metodološkim terminima (up. Williams, 1996, str. 3-6;

⁵ Poznato je da religija pod nazivom *gnosticism* ili, pak, izolovana religijska skupina, sa sopstvenim svetim spisima, koja se samoprozvala *gnosticima* nije postojala pri kraju stare ere, niti početkom nove, a nije postojala ni u srednjem veku (v. Rudolph, 1987, str. 53). Neosporno je, naravno, da je gnostika, ko god oni zapravo bili – *bilo*, premda o njima, poimenice, pomena nema u tekstovima pronađenim kod Nag Hamadija, niti u ma kojem drugom drevnom spisku koji bi se, danas, mogao pripisati gnosticima. Drugim rečima, ni u jednoj instanci niko sebe ili svoje istomišljenike ne naziva gnosticima. S druge strane, u heresiološkim izvorima pomeni gnostika su spekulativni i nedovoljno precizni – i kod Irineja i kod Epifanija i kod Hipolita. Naprosto, nije jasno ko su, u njihovoj zaostavštini, zaista gnostici i po čemu bi se mogli izdvojiti od ostalih religijskih skupina za koje se ne bi moglo tvrditi da su se kretali u pravovernom pravcu. Stoga, krajnje je sumnjivo govoriti o gnosticima u savremenoj nauci i pod njima podrazumevati religijski pokret, a to se, ipak, i te kako čini (Williams, 1996, str. 32; 36; 39-40). Istoričarka Karen L. King je, u tom smislu, naglasila da je „moderna historiografija *izmislila* novu religiju, gnosticizam, u najvećoj meri iz hrišćanskih polemika ukrštenih sa historicizmom posle doba Prosvetljenosti, [sa] kolonijalizmom i egzistencijalnom fenomenologijom“; izmislila novu religiju, „kao pomoćno sredstvo u određivanju granica normativnog hrišćanstva“ (King, 2006, str. 8; 14; kurziv *B.T.*). Ne bi li se, dakle, pisalo o gnosticizmu, o pokretima koji su držali do nekih od navedenih verovanja, te i došlo do uvida da uopšte nije moguće govoriti o jednom Gnosticizmu koji u sebi sadrži sva od verovanja koja je pobrojao Popović, bilo je potrebno, pre svega, stvoriti sveobuhvatan koncept.

⁶ U radu se pod pojmom *heresi* podrazumeva versko učenje „koje je u suprotnosti od zvaničnog, koje je priznala Crkva“ ili „formalno odrcanje ili izražavanje sumnje u određenu hrišćansku istinu“. Shodno tome, *hereticima* se smatraju sledbenici takvih učenja. *Jeres* je, kao i kategorija gnosticizam, odnosno kategorija koja je Crkvi služila „kao podstrek da ubrzano definiše svoje doktrine i da anatemiše iskrivljene teološke stavove“ (v. Поповић, 2011, str. 9).

50).⁷ Kada je o apokrifima reč, trebalo bi imati u vidu da nisu svi apokrifi nadahnuti tumačenjem pravovernih, biblijskih spisa. Samim tim, ne mogu se svi tekstovi koji se ne mogu svrstati u pravoverne nazvati apokrifnim.

Prema mišljenju Karen L. King [Karen L. King], potrebi da se bude pažljiv pri radu gnosticizmom doprinosi i to što „nikakav široki konsenzus nije proistekao iz mnogih nedavnih pokušaja definisanja gnosticizma, karakterisanja njegove prirode i suštine, a ponajmanje njegovih bitnih karakteristika, ili ustanovljavanja njegovog porekla i potcrtavanja njegovog razvoja“ (King, 2006, str. 18).

GNOSTICIZAM I ANTINATALIZAM

U srcu antinatalističke misli nalazi se ideja o odustajanju od produženja vrste zbog negativnih vrednosti koje se pripisuju rađanju. Sama po sebi, ta misao prethodi gnostičkoj, pa i hrišćanskoj, ali je u njihovim religijskim tekstovima i u usmenom predanju zauzimala značajan položaj. Imajući u vidu da su gnostici svoje nadahnuće dobijali iz ranohrišćanskih spisa, oni su ih u sopstvenom „duhu“ tumačili i stvarali sopstvena dela. Primera radi, starozavetne i novozavetne reference pružaju mogućnosti za shvatanja koja se *moгу* tumačiti kao misli o odustajanju od prokreacije. Nije nemoguće i da je reč o služenju stilskim figurama, antitezom i hiperbolom, ne bi li se prenaprasila pojedina osećanja, slutnje, predviđanja i slično.

U Starom zavetu, u „Knjizi o Jovu“, Jov ječi: „Zašto ne umriješ u utrobi? ne izdahnuh izlazeći iz utrobe? [...] Ili za što ne bih kao nedonošče sakriveno, kao dijete koje ne ugleda vidjela?“ („Књига о Јову“, 3, 11; 16). Dalje, u „Knjizi propovjednikovoј“ jasno stoji:

Opet vidjeh sve nepravde koje se čine pod suncem, i gle, suze onijeh kojima se čini nepravda, i nemaju ko bi ih potješio ni snage da se izbave iz ruku onijeh koji im čine nepravdu; nemaju nikoga da ih potješi. Za to hvalih mrtve koji već pomriješe više nego žive koji još žive. Ali je bolji i od jednijeh i od drugih onaj koji još nije postao, koji nije vidio zla što biva pod suncem („Књига проповједникова“, 4:1-3).

Kad je o Novom zavetu reč, u Jevanđelju po Mateju, primera radi, Isus je dvanaestorici svojih učenika skrenuo pažnju na sledeće: „Koji ljubi oca ili mater većma nego

⁷ Postoje pristupi koji gnosticizmu prilaze na sasvim suprotan način, prihvatajući ga i predstavljajući kao religijski pokret, polazeći od pretpostavke da razlika između religijskih tekstova nije dovoljno velika da bi to narušilo njihovo konceptualno jedinstvo. Videti studiju Kristofa Markšisa, *Gnosticizam: Uvod* (Markschies, 2003).

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOСТИČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

mene, nije mene dostojan; i koji ljubi sina ili kćer većma nego mene, nije mene dostojan“ (Marej, 10:37). Dalje, u Matejevom spisu stoji:

Rekoše mu učenici njegovi: ako je tako čovjeku sa ženom, nije se dobro ženiti. A on reče im: ne mogu svi primiti tih riječi do oni kojima je dano. Jer ima uškopljenika koji su se tako rodili iz utrobe majčine; a ima uškopljenika koje su ljudi uškopili; a ima uškopljenika koji su sami sebe uškopili carstva radi nebeskoga (Marej, 19:10-12).

Potom u istom poglavlju sledi: „I svaki, koji ostavi kuće, ili braću, ili sestre, ili oca, ili mater, ili ženu, ili djecu, ili zemlju imena mojega radi, primiće sto puta onoliko, i dobiće život vječni“ (Marej, 19:29). U Jevanđelju po Luci, kada se Isusu u nošenju krsta pridružio Simon Kirinac, Isus je povikao:

kćeri Jerusalimske! ne plaćite za mnom, nego plaćite za sobom i za djecom svojom. Jer gle, idu dani u koje će se reći: blago nerotkinjama, i utrobama koje ne rodiše, i sisama koje ne dojiše. Tada će početi govoriti gorama: padnite na nas; i bregovima: pokrijte nas. Jer kad se ovako radi od sirova drveta, šta će biti od suha? (Jlyka, 23:26-31).

Stari zavet povod za prihvatanje antinatalističkog poziva pronalazi u „nepravdama što se čine pod suncem“. Novi zavet, pak, povod nalazi u potrebi da se pođe za Isusom i da se dosegne obećano „carstvo nebesko“. Takođe, ne treba zanemariti ni Isusovu proklamaciju o danima koji ljudima predstoje, a koje bi pregršt hrišćanskih denominacija danas nazvalo „zadnjim“ ili „poslednjim danima“ koji prethode „sudnjem danu“. U pogledu eshatologije, iz antinatalističkih interpretacija sledi da je stvaranje potomstva čin iz kojeg u „poslednjim danima“ mogu da proizađu negativne posledice po potomke.

Na prvi pogled, gnostički povodi za odustajanje od produženja vrste najrodniji su povodu u stihovima „Knjige propovjednikove“, premda postoje primeri koji pokazuju sličnosti i sa stavovima u Novom zavetu. Dok se u stihovima propovednika pominju „nepravde što se čine pod suncem“, „nepravde“ o kojima se naširoko piše u gnostičkim tekstovima proističu iz čovekove sklonosti porocima, te i iz samih poroka, koji se smatraju grešnim, zlim, jer i sama materija od koje je sazdan je zla i navodi čoveka da greši. Naime, da nema tela u kojem se stvaraju pohotne pobude, pobuda ne bi ni bilo. Tako dolazimo do toga da priroda materije, koja je zla, nije mogla biti drukčija, jer i sam tvorac jeste *zao* ili, pak, u *neznanju*, što ga podstiče na *zlo*.

Dakle, pojedini gnostici posezali su za starozavetnim Postanjem i platonskim učenjem prema kojem je „jarosni tvorac“ na izopačen način stvorio čovečanstvo prema „božanskom arhetipu“. Pritom, materija, najmračniji deo gnostičkog kosmosa, postaje samo „prolazna,

nebitna epizoda u životu duha“ i predstavlja samo „jednu kap tame“. Materijalni svet se, takođe, razumevao kao ishod nečistih, grešnih žudnji ili nesrećnog slučaja. Iz toga bi sledilo da je čovek „biće čija je božanska suština pomračena inferiornom egzistencijom u materijalnom paklu“.⁸

Antinatalizam u ranoj gnostičkoj tradiciji temelji se kako na samoj gnostičkoj metafizici tako i na antropologiji, jer je gnostička metafizika doslovno nerazdvojna od njihove antropologije. U nekolicini tekstova, od kojih ćemo u ovom radu pomenuti tek tri, drži se da usled zle prirode materijalnog sveta, u njega ne treba donositi potomstvo. Ukoliko bi se u svet uvela deca, njihova tela bi takođe bila takoreći trula, pokvarena, podređena pohoti i drugim žudnjama, porocima, što čoveka, kao biće, udaljava od njegove božanske suštine; od božanskog duha, utamničenog u materijalnom, zlom telu, u „glinenoj tvorevini truljivog mesa“. Kako se dopuštenje za dobijanje potomstva sticalo stupanjem u brak, gnostici su zagovarali i odustajanje od braka i stupanje u „neoskrnavljeni brak“, odnosno u brak u kojem supružnici neće dobijati decu. Smatrajući da se „opstanak čoveka razumeva kao silazak, pad, udarac, rasap, pljačka, poraz i kao posledica survavanja bića u ponor koji je beskrajno gorak kaos, izliven izvan svih mogućih svetova“, gnostici su se suprotstavljali želji zlog tvorca da njegovo delo, čovečanstvo, živi kroz prokreaciju (v. Šlir, 2013, str. 19).

Jevanđelje po Filipu je jedno od onih gnostičkih tekstova u kojem je antinatalistička misao najjasnija i najpotkrepljenija. U fragmentu br. 60 se navodi sledeće: „Brak je velika misterija. Jer [pomoću njega] se svet množi. Jer postojanje [sveta] počiva na čoveku. Ali postojanje [čoveka] počiva na [braku]. Pojmite neoskrnavljeni snošaj, jer on ima veliku moć. Njegov je lik u oskrnavljenoj pojavnoj slici“ (*Gnostički tekstovi*, 2013: 110). Međutim, nešto ranije, u fragmentu br. 112 pronalazimo: „Ali vi koji ste sa Sinom Božijim, nemojte voleti ovaj svet, već volite Gospoda, da vaš porod ne bi ličio na ovaj svet, već na Gospoda“ (*Gnostički tekstovi*, 2013, str. 118).

Navedeni delovi fragmenata ukazuju na sličnost koja postoji u nekim novozavetnim stihovima u kojima je Isus poziva svoje učenike i druge ljude da mu se pridruže, premda to mogu učiniti jedino ukoliko ostave sve iza sebe, pa i svoje želje i porodicu. Deset fragmenata potom, u br. 122, piše: „[...]neoskrnavljeni brak je istinska tajna još i više [od oskrnavljenog, B.T.]. On nije puten, već čist. On ne pripada pohoti već volji. On ne pripada tami ili noći, već

⁸ U suštini, u svim gnostičkim tekstovima nastalim u periodu od drugog do trećeg veka da se uočiti antagonistički pristup svetu i svemu, jer sve je poteklo iz izvora koji je, *per se*, loš i zloban (Minderović, 2006, str. 8-9; Fan Baren, 2013, str. 10-11; Di Nola, 2008, str. 55-58; King, 2006, str. 140-141). Postoje, međutim, tekstovi u kojima je naglašen i akosmički optimizam, ideja da će čovek, naposljetku, uspeti da se suprotivi svojoj prirodi, a time i zlom ili neukom tvorcu, i uzdići se gnozom do dobrog boga.

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOСТИČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

pripada danu i svetlosti“ (*Gnostički tekstovi*, 2013, str. 118). Propoveda se, dakle, brak u kojem se ne upražnjavaju seksualni odnosi koji bi doveli do donošenja dece na svet. Antinatalistička retorika se ogleda u samoj terminologiji: odustajanje od donošenja dece na svet jeste istinska tajna, a taj čin, čin odustajanja, jeste čist, te i pripada svetlosti koja je kod gnostika sinonim za *gnosis*. Ipak, u Jevanđelju po Filipu, antinatalistička retorika naj snažnija je u narednom fragmentu, br. 123, koji počinje sledećim rečima: „Kada Avram [...] da će videti ono što treba da vidi, [obrezao je] kožu na vrhu uda, pokazavši nam da treba uništavati telo [...] ovoga sveta“ (*Gnostički tekstovi*, 2013, str. 121). Potom se navodi:

[jer sve dok] je čovekova utroba skrivena, on je živ. Ako je njegova utroba otvorena i izađe iz njega, čovek će umreti. [...] Jer sve dok je koren zla skriven, on je jak. Ali ako je spoznat, on se rastvara. A ako postane vidljiv, on nestaje. [...] Isus je presekao koren svega toga, ali drugi su [samo] delimično. Što se nas tiče, neka svako od nas potraži koren zla koje je u njemu, i neka [ga] iščupa iz svoga srca (*Gnostički tekstovi*, 2013, str. 121).

Pristupimo li ovom pasusu iz antinatalističke perspektive, postaje jasno da postoji korelacija između „čovekove utrobe“ koja je skrivena i između „korena zla“ koji je skriven. Pritom, „koren zla“ će se odstraniti samo ukoliko se on spozna, odnosno ukoliko se spozna da se u „čovekovoju utrobi“ nalaze deca pre no što stupe u svet. Ukoliko se izjednače „čovekova utroba“ i „koren zla“, odnosno, ukoliko se „koren zla“ izjednači sa rađanjem i donošenjem dece na svet, rečenica u kojoj je navedeno da je Isus „presekao koren svega toga“ može da znači da on nije imao dece. To bi, takođe, značilo da se i ovo apokrifno jevanđelje, napisano ne kasnije od druge polovine trećeg veka, u velikoj meri oslanjalo na novozavetne i druge tekstove u kojima Isus nije bio u braku, niti je imao potomke.⁹

⁹ Ponudićemo još dva ilustrativna primera. U Jevanđelju po Tomi, fragment br. 79 podseća na stih iz Jevanđelja po Luki, u kojem se Isus obraća ženama grada Jerusalima. Tu nalazimo: „Jedna žena iz mnoštva reče Hristu: Blažena je utroba koja te je rodila i grudi koje su te hranile. On [joj] odgovori: Blaženi su oni koji su čuli reč Očevu [i] uistinu je zadržali. Jer biće dana kada ćete reći: Blažena je utroba koja nije začela i grudi koje nisu hranile“ (*Gnostički tekstovi*, 2013, str. 136). Po svemu sudeći, u Jevanđelju po Tomi nema drugih fragmenata koji upućuju na antinatalistički nauk, ali u Grčkom jevanđelju po Egiptanima, o kojem je pisao Kliment Aleksandrijski, sasvim je sličan pogled na tematiku iz Tominog. U tom tekstu stoji: „Kad Logos je govorio o kraju, Saloma ga primereno upita, 'Koliko će dugo smrt carevati?'... A Gospod joj vrlo prikladno odgovori, 'Dok god vi žene rađate decu'“ (The Apocryphal New Testament, 2005, p. 18).

GNOSTIČKA UČENJA I ANTINATALIZAM EMILA SIORANA

U svom pogovoru srpskog prevoda Sioranovog *Zlog demijurga* iz 1991. godine, Milovan Danojlić je ukazao na to da je francuski mislilac, počevši od svog prvog dela, publikovanog na rumunskom jeziku, 1934. godine, pa sve do svojih poznih tekstova, publikovanih na francuskom u poslednjim decenijama dvadesetog veka, u suštini, „pisac jedne jedine knjige, nosilac jedne jedine poruke“ (Данојлић, 1991, str. 163). Gnostička misao u njegovim delima, ona na koju podseća, ipak do izražaja nije došla sve do 1949. godine, kada se pojavila Sioranova prva knjiga na francuskom jeziku, *Kratak pregled raspadanja*. Gnostička retorika, koja je do publikovanja te knjige mogla da bude implicitna, na ovom mestu postala je eksplicitna. Za naše istraživanje je od naročite važnosti činjenica da Sioran u ovoj knjizi eksplicitno opisuje odustajanje od prokreacije. Stoga je prvo potrebno da predstavimo stavove koji po svojoj prirodi deluju gnostički, a koji su posredno doveli do antinatalističke pozicije.

Najpre, Sioran piše o prirodi postojanja. On navodi da: „Život bi bio nepodnošljiv da nema snaga koje ga poriču. Kad bismo stvarno znali za neki izlaz, kad bismo imali ideju o bekstvu, mogli bismo se lako uništiti, i, na vrhuncu ludila, izbljuvati iz sebe ovaj svet“ (Sioran, 2004, str. 50). Potom dodaje da: „U samoj materiji od koje smo sačinjeni, u najdubljoj osnovi njene prljavštine, leži načelo gorčine, koje samo suze ublažavaju“ (Sioran, 2004, str. 51). Životu je pripisana veoma negativna vrednost. U suprotnom, smatra Sioran, ne bi bilo potrebe da se on drži za nepodnošljiv, niti da mu se pristupa u terminima poricanja ili potrebe da se on iz nas „izbljuje“, izbaci. Međutim, pošto pri razmatranju posegnemo za tekstem sa naredne stranice, razlog za potrebu za podnošenjem života i potrebu da iz njega izađemo postaje poznat i jasan. Sama materija od koje je čovek sazdan, po sebi je „prljava“ i „gorka“, što ukazuje na to da ni postojanje proisteklo iz materijalnosti ne može biti drukčije do „prljavo“ i „gorko“, te da takav život iziskuje postojanje potrebe da se na njega stavi tačka i da pretpostavlja nužnost „snaga koje ga poriču“. Kako istoričarka religije, Elejn Pejgels [Elaine Pagels], ističe: „gnostici su smatrali da čovekovo prvobitno iskustvo zla u sebi sadrži unutrašnju emocionalnu patnju“ (2006, str. 167). Upravo je Sioran skretao pažnju na tu patnju i služio se tezom o njenom prisustvu kao premisom za sve svoje rukopise.

Da je život sam po sebi „zao“, da je izjednačen sa „paklom“, da je postojanje „zločin“, Sioran je naglasio na nekoliko mesta i time potvrdio doslednost svojim prvobitnim stavovima (Sioran, 2004, str. 69; 87-88; 140). On se posvetio i filozofskoj antropologiji na način da je isticao da je čoveku svojstveno stanje beznađa, a potom i da je čovek sužanjan svojih dela, te da je „pokretačka sila Zla“ i da, konačno, biološki pripada „zaluđenim majmunima, čiji život zavisi od slučaja“ (Sioran, 2004, str. 78; 137; 191). Čitajući Siorana, shvatamo da je čovek izjednačen sa čudovištem, te u vidu treba imati da gnosticizam, sa svim svojim koncepcijama, „izrasta iz egzistencijalnog iskustva čovekove otuđenosti; stoga ostavlja mogućnost za svako

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOSTIČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

doba i svaki period vremena, uprkos činjenici da je zaogrnut plaštom antike“ (King, 2006, str. 24).

Premda nije pisao prozu, moglo bi se reći da je Sioran stvarao ugođaj užasa postojanja uopšte, postepeno se sa njim sučeljavajući. Na taj način, on je ukazao na „neugodan položaj čoveka“ u postojanju (v. King, 2006: 40). U tom smislu, kulminacijom tih sukoba mogli bi se nazvati Sioranovi antinatalistički stavovi predstavljeni u *Kratkom pregledu raspadanja*, gde drugog odgovora na očaj sem suza, naprosto, *nema*. U proročkom maniru, on je držao da će „ludilo rađanja“ jednog dana prestati, pre „zbog iscrpljenosti, manje zbog svetosti“, te da će čovek klonuti „zato što je samoga sebe protraćio“ (Sioran, 2004, str. 146). Takođe, na nešto jarosniji način, Sioran iznosi da:

Bilo bi potrebno da, na izvesnom stupnju usamljivanja, prestanemo da volimo i da činimo prljavštinu zvanu parenje. Onaj ko pošto-poto želi da se nastavi jedva se razlikuje od psa: on je još *priroda*; nikad neće razumeti da je moguće živeti u carstvu nagona a pritom se buniti protiv njih, koristiti se postignućima vrste a prezirati ih: *sa nestankom prohteva* nestaje i ljudskog roda (Sioran, 2004, str. 146).

Primitićemo da je o produženju vrste, u krajnje gnostičkom maniru, pisao kao o „prljavštini“. Sioran se služi i rečju „parenje“ ne bi li čovekovu prokreaciju izjednačio sa prokreacijom drugih životinja, a koja je lišena ijednog izvora izuzev nagonskog. Gnostici su, takođe, u svoje vreme uvideli da iza prokreacije umnogome stoji pohota, te su, iz tog razloga, zastupali mišljenje da je za „neoskrnavljen brak“ potrebna volja – volja da se bračni par otrgne potrebama puti. *Kratak pregled raspadanja*, ukoliko se sagleda ukupan Sioranov doprinos na gnostičkom nivou, doslovno predstavlja uvertiru u predstojeća dela poput *Zlog demijurga* ili *O nezgodi biti rođen*.

Zli demijurg je delo u kojem je Sioran pisao protiv produženja vrste, ali otvorenije i opširnije nego u *Kratkom pregledu*. U uvodu je predstavljen nesavršen poredak sveta za koji je zaslužan „zli demijurg“, u kojem je stvoren čovek koji „nije sklon dobru“, a koji se, nažalost, nekontrolisano razmnožava i koji produžava demijurgov poredak.¹⁰

Početak je jasno podstaknut gnostičkim tumačenjima starozavetnog Postanja i sasvim je u skladu sa njihovom metafizikom i sa njihovom zamišlju o „zloj materiji“ ili, kako to

¹⁰ Ćiprijan Sona je pretpostavio da je Sioranova ideja o zlom demijurgu poreklom ne samo iz gnostičke tradicije, već i iz filozofske, iz publikacija Artura Šopenhauera i Fridriha Ničea. Šopenhauer je o đavolu kao zlom začetniku sveta pisao o *Svetu kao volji i predstavi*, dok je Niče u *Genealogiji morala* pisao da je izvor zla pronašao u bogu, i to kao trinaestogodišnjak (Sonea, 2018, str. 132). Uopšteno govoreći, uticaj Šopenhauera i Ničea na Siorana nameće potrebu za pisanjem zasebnog rada, ako ne i monografije, te se ovom prilikom uplivom njihove misli u njegovo stvaralaštvo nećemo detaljnije baviti.

opisuje Karen L. King, „o postanju sveta iz prvobitne poremećenosti blagoslovenog stanja“ (King, 2006, str. 137). Stoga Sioran iznosi sumnju: „Na početku, u onoj izmešanosti u kojoj se zbililo skliznuće u život, mora da se dogodilo nešto užasno što se produžava u našim slabostima, ako ne i u našem rasuđivanju. Kako ne pretpostaviti da je postojanje, kao i sami elementi, bilo izopačeno već na svom izvoru?“ (Сiorан, 1991, str. 7-8). Iz njegovih razmišljanja primećujemo da je stvaranje sveta za Siorana „nezgodna pojedinost, nepotrebna, pa i kobna epizoda“, čime se upućuje na teološko pitanje o potrebi stvaranja, njegovu svrhu, i cilj (Сiorан, 1991, str. 12).

Sioran je smatrao da takav poredak treba da prestane jer je „izopačen“ i „zao“, ali da čoveka nije moguće naterati na delanje protiv njega, jer je poriv za produženjem vrste dat od samog demijurga, koji je u njega utkao „svoje zle nagone“ (Сiorан, 1991, str. 9). Tako ljudi koji produžavaju vrstu „i ne znaju u kakvoj izopačenosti učestvuju“, te dodaje: „Jednoga dana će trudna žena biti kamenovana, materinski nagon biće žigosan, jalovost slavljena“ (Сiorан, 1991, str. 16). Potonji iskaz podseća na novozavetni stih iz Jevanđelja po Luki, ali i na gnostičke tekstove u kojima Isus obznanjuje da će doći dani u kojima će se rođenju pristupiti drukčije. Sioran se potom osvrće na bogumile i katare koji su se s pravom protivili „plodnosti“ i konvencionalnom obliku braka, smatrajući ih „gnusnim činom“, koji „sva društva oduvek štite na veliko očajanje onih koji se ne povode za opštim ludilom“, dok „rađati decu“ znači „voleti nesreću, održavati je i uvećavati“ (Сiorан, 1991, str. 16).¹¹

Budući da je pitanje perpetuiranja demijurgovog poretka podsticanjem daljeg rađanja važno za razumevanje Sioranovog polazišta, pretpostavljamo da je bio mišljenja da ga je potrebno detaljnije predstaviti. Stoga Sioran piše sledeće:

Svi smo mi nasledili ovu nesposobnost da ostanemo u sebi koju je tvorac tako nesrećno ispoljio: *rađati*, znači na drugi način i na drukčijoj lestvici nastavljati poduhvat koji nosi njegovo ime, bednim oponašanjem podupirati njegovo 'stvaranje'.

¹¹ Pišući o onima koji se „povode za opštim ludilom“, on je polazio iz perspektive nekoga ko se za „opštim ludilom“ ne povodi; iz perspektive, gnostički rečeno, nekoga ko je „prosvetljen“. U tom smislu, Elejn Pejgels zaključuje da: „Ako 'mnoštvo' – neprosvetljenih ljudi – veruje da će naći ispunjenje u porodičnom životu, polnim odnosima, poslu, politici, običnim poslovima ili dokolici, gnostik je odbacivao to verovanje kao iluziju“ (Pejgels, 2006, str. 167). Pominjući demijurgov poredak, Sioran navodi i *iluziju* života u njemu, a potom i potrebu da se sa održavanjem poretka prekine prekidanjem *izvora* iluzije. Naime, ko bi mogao da kaže da iluzije ima ili nema, ukoliko *nikoga nema* da o tome kontemplira; ukoliko je vrsta prestala da postoji? Demijurg je, pritom, u njegovom pisanju, pored tvorca, takoreći dežurni krivac, odnosno demijurg „je naš izgovor za sve što nismo mogli da postanemo. Kad mu još natovarimo i odgovornost za ovaj promašeni svet, gotovo da nam lakne“ (Сiorан, 1991, str. 10).

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOСТИČКИH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

Da on nije dao podsticaj, ne bi bilo ni želje da se produži lanac bića, niti nužnosti da se pristane na nedolične radnje ploti. Svako rađanje je sumnjivo... [...] Zločinačku zapovest iz *Postanja: Rađajte se i množite* nije mogao da izrekne dobri bog. Da se on uopšte pitao, pre bi savetovao: *Nek vas bude malo*. Nikad on ne bi mogao da doda one kobne reči: *I napunite zemlju*. Njih bi trebalo izbrisati bez oklevanja i sa Biblije sprati sramotu što ih je zabeležila (Сиоран, 1991, str. 15-16).

Prvi pogled na navedeni odlomak mogao bi da nas navede na pomisao da je reč o gnostičkom tumačenju Prve knjige Mojsijeve. To i jeste posredi, s tim što je Sioran svoj antinatalistički argument zasnovao kao kritiku svete knjige jevreja i hrišćana. Ponovo je, kao i prethodno, i po uzoru na pojedine rane gnostike, kritikovao pohotu kao krivca za produženje vrste, a potom produžio i na starozavetnu zapovest koja pohotu podstiče, kroz podsticanje njenog ishoda, začeca i rađanja. Postojanju, koje proističe iz pohote, Sioran se posvetio i u poglavlju pod naslovom „Susreti sa samoubistvom“, u kojem navodi: „To što je postojanje proglašeno svetim neobjašnjiv je nesporazum; ono ne samo da to nije, već jedino vredi ako se trudimo da ga se oslobodimo. Ono nije više od slučajnosti – slučajnosti koju, malo-pomalo, svako pretvara u nužnost“ (Сиоран, 1991, str. 79). Nije nemoguće da se postojanje od slučajnosti u nužnost pretvara upravo zahvaljujući sveprisutnosti originala ili varijacija starozavetne zapovesti, toliko da je njen teorijski izvor postao trivijalan u odnosu na praksu.

Sa rođenjem se Sioran najviše i najsnažnije sukobio u knjizi *O nezgodi biti rođen*. Čitava ta rabota rađanja je, ukratko, jedna nezgoda, a taj stav učestalo se ponavlja, počevši od prvih stranica. Na samom početku stoji: „Naravno, gadno je rođenje smatrati nevoljom: nije li nam stalno utucavano u glavu da ono beše najviše dobro, da se ono što je najgore dešava na kraju, a ne na početku naše karijere? Pa ipak, zlo, istinsko zlo, nalazi se *iza*, a ne ispred nas“ (Sioran, 1999, str. 4).¹²

Da o rođenju ne treba razmišljati drukčije nego u terminima „nezgode“, „neprilike“, „slučajnosti“ i slično, Sioran je tvrdio i u nekim od narednih fragmenata, kada „rođenje“ naziva „posprdnim udesom“, „neiscrpnim ponorom“, „sitničavom opsesijom“, „brukom, najtežom i najnepodnošljivijom od svih“, „bezdanom“ iz kojeg se izniče, „na našu najveću nesreću“, te kako je „ušunjavši se u ovaj svet, oskrnavio neku misteriju, poremetio neki precizni vez, počinio neki nečuveno težak greh“ (Sioran, 1999, str. 5-25). Posvetio se, jednom prilikom, i pitanju *slobode* – i to one slobode koju nam rođenje uskraćuje, te poručuje da:

¹² Pročita li se pažljivo ovaj fragment, moglo bi se tvrditi da se njime Sioran poziva i na sopstveni tekst iz *Zlog demijurga*, jer „zlo, istinsko zlo, nalazi se *iza*, a ne ispred nas“ može, svakako, da se odnosi na čitav čudovišni poređak i/ili na samog demijurga, koji prethodi i nama i poretku.

„Voleo bih da sam slobodan, silno slobodan. Slobodan kao mrtvorođenče.“ (Sioran, 1999, str. 8). Nije nemoguće da je time želeo da ukaže na činjenicu da nam sam život ne pruža ništa do granica. Oduzimanje slobode rođenjem je, otuda, *zločin*; roditelji su *zločinci*. On ovaj stav potvrđuje sledećom izjavom: „Počinio sam sve zločine, osim onog da budem otac“ (Sioran, 1999, str. 5).¹³

Karen L. King je, u nekoliko navrata, naglašavala da je *differentia specifica* gnostičkih tekstova to što, čitajući ih, čitalac kontinuirano nailazi na pisanje o *otuđenju čoveka*, pri čemu je „otuđenje od samog sebe kao preovlađujuće 'prirodno' stanje“; otuđenje – kao osećanje opšteg nepripadanja u svetu, te i osećanje da je čovek, njegova božanska iskra strana njegovom „trulom“ materijalnom telu – u gnostičkoj religijskoj literaturi, preovlađuje kao osećanje koje zadire u samu egzistenciju čoveka, jer mu je svojstveno (King, 2006, str. 137-138). Sioran je o ovom osećanju pisao naširoko u svojim delima, pri čemu se posebno ističe fragment iz knjige *O nezgodi biti rođen*:

Kud god da krenem, isti osećaj nepripadanja, uzaludne igre; pretvaram se da me zanima ono što mi je potpuno nevažno, mrdam se po čistom automatizmu ili zbog milosrđa, a da nikad nisam bio u toku, da nikad nisam deo nečega. Vuče me ono što je drugde, a to drugde, pojma nemam šta je (Sioran, 1999, str. 21).

Čovek, jednostavno, ni sa čim ne može da bude „načisto“: sve mu se čini uzaludnim, ništa se ne može, zaista, nazvati nikako drugačije do „igrom“, jer čoveku pomaže da se nosi sa dosadom. Uprkos uvidu u uzaludnost, čovek se i dalje kreće, predvođen slepim instinktom samoodržanja, koji je, povedemo li se gnostičkim pristupom, sasvim sigurno zasluga „zlog demijurga“ i njegov način da nas zauzda u pokušajima da se odupremo postojanju i time produži svoj poredak.

ZAVRŠNA RAZMATRANJA

Čovek je, smatrao je Sioran, *utamničen* u postojanju zbog svog rođenja: „Rođenje i lanci su sinonimi. Ugledati svetlost dana, ugledati bukagije...“ (Sioran, 1999, str. 151). Primera radi, sa tom tvrdnjom bi se, najverovatnije, složio i Mišel Fuko, imajući u vidu da je

¹³ Pored pisanja protiv rođenja, Sioran je pisao i o poreklu potrebe da se o rođenju razmišlja. „Opsednutost rođenjem“, navodi Sioran, „proizilazi iz stalnog nasrtaja uspomena, iz sveprisutnosti prošlog, kao i iz proždrljivosti bezizlaza, *prvog* bezizlaza“ (Sioran, 1999, str. 18). Potonja tvrdnja, po svemu sudeći, poseže u psihologiju, te i u metafiziku, a metafizika je, nesumnjivo, nadahnuta gnostičkom tradicijom; nadahnuta gnostičkim pristupom Postanju kako sveta tako i čoveka koje je Sioran nazvao „prvim bezizlazom“. Samo postojanje je, stoga, „proždrljivo“, jer nema načina da od njega ikako pobegnemo, a da i dalje živimo.

PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOСТИČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA

čovjek, prema njegovom mišljenju, protiv svoje volje, rođenjem uronjen u sistem koji ga prilagođava sebi i svojim potrebama, ne bi li, po svaku cenu, opstao. Gnostici su, međutim, silno nastojali da se suprotstave svetskom društvenom, kulturnom, političkom i religijskom poretku. Iz sačuvanih spisa o njima, poznato je da je njihov odgovor „na sve pozive da se pridruže životu sveta, sa svim svojim ushićenjima, dužnostima i razočaranjima [...] uvek je zvučao odbijajuće“ (King, 2006, str. 139). Premda sada zalazimo u domen biografskog, ne bi bilo na odmet navesti da se i sam Sioran doslovno povlačio iz sveta, iz društvenog i kulturnog života, ne dopuštajući konvencijama da ga dovedu do toga da padne na kolena i pokori im se. On je umnogome živio poput bogumila, pa i katara (koje su, svojim uticajem iz vremena pređašnjeg, bogumili proizveli). Odbacio je otkrivenu religiju svog oca, sveštenika (pravoslavno hrišćanstvo) i nikada nije stupio u brak sa Simonom Bue. Nisu imali dece, a on je stalno držao dijete. Nije ga zanimalo materijalno i odricao se novca od književnih nagrada. Svoje telo je, poput „gnostika“, smatrao pokvarenim i grozio ga se zbog brojnih bolesti od kojih je patio tokom života, a naročito od nesаницe (v. Petreu, 2008). Brojne boljke bile su još jedna od povoda da u knjizi *O nezgodi biti rođen* napiše: „Egzistencija = Tortura. Ova jednačina mi izgleda očevidna“ (Sioran, 1999, str. 84). Premda u radu nismo imali nameru da se posvetimo pitanju Sioranovog opredeljenja, da li je kao autor gnostik ili ne, mogli bismo da kažemo da je umnogome živio poput gnostikâ i razmišljao kao oni, posebno o pitanju produženja vrste.

Sumirajući sve dosad rečeno, mogli bismo da zaključimo da su gnostički elemenata u Sioranovom stvaralaštvu prisutni, i to u izobilju. U delima koja su obuhvaćena našim istraživanjem (*Kratkak pregled raspadanja*, *Zli demijurg* i *O nezgodi biti rođen*), Sioran gotovo da nije izuzeo nijedan od poznatih „elemenata“. Oni su u celosti srasli sa njegovim svetonazorom: tvorac, zli demijurg, odgovoran za ovaj svet i svemir; materija, njegovim, uslovno rečeno, rukama oblikovana, ne može biti išta do zla; sav život, od te materije nastao, u sebi nosi tvorčevo zlo, i primoran je, urođenim mu porivima, da se produžava, pati i roni suze. Čini se da je čovek, od svega stvorenog, najgora tvorevina, što se potvrđuje i u Sioranovim rečima: „Čovek je crna mrlja stvaranja“ (Sioran, 1991, str. 18). Pritom, čovek je zatočen u vremenu, u zlom univerzumu u koji stupa rođenjem, a jedini način da u njemu ne postoji jeste *da se ne rodi*. Ukoliko se, pak, rodio, ne treba da se „povede za opštim ludilom“ i odluči se za prokreaciju. No, na umu treba imati da su, za razliku od Siorana i određenih dvadesetovekovnih autora kod kojih se mogu uočiti gnostičke ideje na pretežno negativnom polu, pojedini gnostici prihvatili učenje o akosmičkom optimizmu.

Sioranova antinatalistička misao u velikoj je meri proizvod njegovih susreta sa gnostičkom tradicijom, da li kroz društvenu i kulturnu komunikaciju u Rumuniji, da li usvajanjem gnostičkih načela filozofskim razmatranjem, proučavanjem štiva. Zapravo, moglo bi se reći da se Sioranovom protivljenju prokreaciji ne bi moglo najbolje pristupiti a

da se prethodno ne prouči i gnostička misao o tome – kako ona iz prvih vekova nove ere tako i ona iz srednjeg veka, o čemu saznajemo pretežno iz izvora protivnika gnostika, bogumila i katara.

LITERATURA

- Baren, fan T. P. (2013). „Ka definiciji gnosticizma“. *Gnostički tekstovi*. Izabrao, predgovor i komentare sastavio Dušan Đorđević Mileusnić. Čačak: Gradac K; Beograd: B. Kukić, 7-12.
- Gnostički tekstovi*. (2013). Izabrao i napisao komentare Dušan Đorđević Mileusnić. Čačak, Beograd: Gradac K.
- Данојлић, М. (1991). „Парадокси Емила Сиорана“. У Емил Сиоран, *Зли демјујург*. Нови Сад: Матица српска, 161-174.
- Di Nola, A. (2008). *Davo*. Beograd: Clio.
- Dobre, Marius. (2011). How to build an 'Anti-Theology'. The case of Emil Cioran. *European Journal of Science and Theology*, Vol.7, No.3, 47-58
- Đorđević Mileusnić, D. (2013). „Šta je gnosis?“ U *Gnostički tekstovi*. Izabrao, predgovor i komentare sastavio Dušan Đorđević Mileusnić. Čačak: Gradac K; Beograd: B. Kukić, 30-32.
- Erman, B. D. (2006). „Hrišćanstvo okrenuto naglavačke: alternativna vizija Jevanđelja po Judi“. U *Jevanđelje po Judi, iz kodeksa „Čakos“*. Uredili Rodolf Kaser, Marvin Mejer i Gregor Vurst. Beograd: Klett, 75-114.
- King, L. K. (2016). *Šta je gnosticizam?* Beograd: Rad.
- Marschies, C. (2003). *Gnosticism: An Introduction*. London, New York: T&T Clark, A Continuum Imprint.
- Minderović, Z. (2006). „Gnosticizam: drevna misao o novom čoveku“. U Elejn Pejgels, *Gnostička jevanđelja*. Beograd: Rad, 7-15.
- Pejgels, E. (2006). *Gnostička jevanđelja*. Beograd: Rad.
- Petreu, M. (2008). *O bolestima filozofa*. Sioran. Vršac: Kov.
- Поповић, М. (2011). *Фратри и јереси: духовни покрети на Западу дванаестог и тринаестог века*. Београд: Универзитет, Православни богословски факултет; Институт за теолошка истраживања.

*PRVI BEZIZLAZ, JEDNA KAP TAME: UTICAJ GNOSTIČKIH UČENJA NA
ANTINATALISTIČKU MISAO EMILA SIORANA*

- Rudolph, K. (1987). *Gnosis. The Nature and History of Gnosticism*. San Francisco: Harper.
- Свето писмо Старога и Новога завета. (2010). *Стари завет* превео Ђуро Даничић;
Нови завет превео Вук Стефановић Караџић. Београд: Библијско друштво.
- Сиоран, Е. (1991). *Зли демијурџ*. Нови Сад: Матица српска.
- Sioran, E. (1999). *O nezgodi biti rođen*. Beograd: Miodrag Šuput.
- Sioran, E. (2004). *Kratak pregled raspadanja*. Beograd: Tisa.
- Sonea, C. (2018). „Cioran and Gnosticism“. *SUBBTO* 63, no. 1, 129-142
- Trujillo, Glenn M. Jr. (2021). "The Benefits of Being a Suicidal Curmudgeon: Emil Cioran on Killing Yourself". *Southwest Philosophy Review*, 37(1): 219-228.
- The Apocryphal New Testament: A Collection of Apocryphal Christian Literature in an English Translation*. (2005. [1993]) Ed. J. K. Elliott. Oxford: Clarendon Press.
- Šlir, H. (2013). „Gnoza“. U *Gnostički tekstovi*. Izabrao, predgovor i komentare sastavio Dušan Đorđević Mileusnić. Čačak: Gradac K; Beograd: B. Kukić, 18-29.
- Williams, M. A. (1996). *Rethinking 'Gnosticism' . An argument for dismantling a dubious category*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

BOBAN N. TRIFUNOVIĆ

***THE FIRST IMPASSE, A DROP OF DARKNESS:
INFLUENCE OF Gnostic TEACHINGS
ON EMIL CIORAN'S ANTINATALISTIC THOUGHT***

Summary: In this paper we have shown that there are numerous Gnostic elements in the works of Emil Cioran, which have become closely interwoven with his worldview over the years. We have also shown that almost every aspect of Gnostic philosophy is present in his fragments, interpreted and elaborated in its own unique way, including the idea of a Creator, an evil demiurge responsible for the creation of this world and the universe, the idea that matter itself is evil, implying that life itself, formed from this matter, is also evil. We have found, however, that of all material things, Cioran considered man to be the worst of all creations, who should no longer reproduce in order to put an end to the suffering known by the mere fact of existence. Cioran's anti-natalist thinking is certainly a product of his preoccupation with Gnosticism and the Romanian Gnostic traditions, especially the Bogumil and Cathar heritage. By dealing with Cioran's antinatalism, we have brought his own work and antinatalist thought to the Serbian academic world, where it was previously completely unknown. We have also managed to connect Cioran's thoughts with those of the French moralists, Buddhism, Marquis de Sade, Arthur Schopenhauer and Friedrich Nietzsche.

Key words: Emil Cioran, philosophy, theology, literature, gnosticism, christianity, antinatalism.

Datum prijema: 24.08.2022.

Datum ispravki: 17.10.2022.

Datum odobrenja: 20.10.2022.